

Matajur

GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 25. — VIDEM, 16. - 28. FEBRUARJA 1954. Leto V. — Štev. 83
UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm - Udine Naročnina: letna 500.— ltr, 6 mesečna 300.— ltr.

Izseljeništvu v našem gospodarstvu

Hribi in doline v Beneški Sloveniji so mnogo manj rodovitni kot pa pri ostalih Slovencih na drugi strani meje. V Beneški Sloveniji se skoraj ne prideluje žitaric, pač pa je tu precej sena. Glavni dohodek v naših gorah pa nudijo planinski pašniki, kjer je razvita živinoreja. V Beneški Sloveniji je mala posest tako razdrobljena, da so zelo redki tisti, ki pridelajo dovolj za življenje skozi vse leto. Pri nas ne poznamo veleposestnikov in če je kateri v preteklosti obstajal, je kmalu izginil, ker je prodal večino svoje posesti v naši deželici, da si je nakupil bolj rodovitno zemljo v Furlaniji. Tako naletimo na posamezne kmetije ob vsem vznožnem pasu Furlanije, zlasti v

okolici Cedada in Tarčenta.

Kot smo že večkrat omenili, mala posest pri nas ne zadostuje za preživljanje prebivalcev. Vendar pa v Beneški Sloveniji ni nikogar, ki bi prav ničesar ne posedoval, ker kdor ničesar ne poseduje, si tudi pri nas ne more ustvariti svoje družine. To je brez drugega tudi eden glavnih vzrokov, kateremu se imamo zahvaliti za etnično ohranitev našega prebivalstva. Tujec, ki se naseli pri nas, ne more vztrajati, ter že po nekaj letih zapusti našo zemljo, ki zanj ni primerna. Preveč je tukaj treba truda za življenje in ta trud lahko prenesejo samo naši ljudje, ki so na to zemljo navezani, ker so na njej rojeni.

Najboljša leta v tujini

Da bi dopolnili kar jim manjka za življenje, si priskrbijo naši ljudje s sezonskim izseljevanjem. Na splošno grede moški v starosti od 18 do 40 let ven iz Italije, v tujino za srečo že ob prvih znakih pomladi. Za domača družinska dela pustijo svoje starše in ženske. Pa tudi ženske ne ostanejo doma, ampak čisto tiste v starosti od 18 do 30 let, odhajajo tudi za delom kot služkinje in gospodinske pomočnice v razna italijanska mesta. Zadnji čas so začele odhajati tudi v Švico in na Anglijo. Naša dekleta so zelo cenjena, ker prinejo za vsako delo in imajo tudi skromne zahteve. To so delavne ženske in kakor ženske v ravnini ter po mestih tekmujejo med seboj glede mode, tako beneške Slovenke tekmujejo katera bo napravila več dela. Često se zgodi, da vstane med njimi zavist do tistih, ki so našle več dela in lahko torej tudi več zaslužijo.

Tiste ženske, ki ostanejo doma morajo opraviti vsa teška domača dela. Obdelujejo tisto malo polja, kosijo seno, skrbijo za red v hlevu. O teh ženah lahko upravičeno rečemo, da so ponos naše zemlje.

Naši možje, kadar so mladi, začnejo svojo izseljeniško kariero z najnavadnejšimi težakimi deli in deli v rudniku. Ker pa so nadarjeni in težijo za čim večjim zaslužkom, se kmalu navadijo tudi posebnih del in čisto postanejo zidarji, ali pa celo gradbeniki, ki jih zelo upoštevajo tudi v inozemstvu, zlasti v Franciji in Švici.

Na jesen se vrnejo s svojim zaslužkom domov. S pomočjo prihrankov prebijejo zimo oni in njihova družina, vstevši njihove starše. Srečnejši izseljenci se preselijo v Furlanijo, kjer si kupijo novo zemljo. Najrajši se naselijo v bližini svojega rojstnega kraja, to je v tistem predelu Furlanije, ki se stika z njihovimi rojstnimi dolinami. To delajo zato, ker želijo ostati še vedno v bližini svojih gozdov in travnikov, kateri jim še vedno služijo, da napolnijo svoje hleve in svoje hiše s senom in drvmi. Računajo, da je samo v vznožnem predelu med Cedadam in Tarčentom najmanj 2.000 takšnih družin. Dejansko naletimo nanje v Cedadu, Tojanu, Campeju, Fojdi, v nižini v Ahtnu, Nemah, Senjiku, Rtinu in celo še bolj južno v Trezzimu in Pavletu. Povsod v tem okolišju srečamo kmeta »selaf«, kot jih imenujejo furlanski sovrstniki, ker se nobeden izmed njih ne odpove svojemu slovenskemu jeziku, ki ga govori vsaj za domačimi stenami.

Teško davčno breme...

Ni potrebno niti da omenimo kako težko se mora boriti mali in srednji kmet v Beneški Sloveniji za svoje preživljanje. Ta težka borba traja ne samo desetletja, ampak že stoletja. Morda nekoč ni bila tako trda, ker takrat ni bilo tako hudih davkov, kot jih imamo

danes. Da bi plačali davke, se morajo naši ljudje čisto odpovedati najpotrebnejšemu za življenje. Često se vprašujejo zakaj morajo baš oni plačevati tako visoke davke, če pa zadostuje njihova zemlja komaj za preživljanje tri mesece na leto.

Toda vsi protesti so zaman, ker davkarji ne hodijo kontrolirat po zemljišču in ne jemljejo v poštev dejanskega stanja, ampak napravijo svoje odločbe pri mizi v svojih uradih, na podlagi katastrskega seznama in zemljiških knjig. Ko pride davčni izkaz, je zaman vsak odpor ali odlašanje s plačilom. Kdor ne plača ob določenem roku, se mu pripeti, da kmalu dobi obisk eksekutorja, ki mu zarubi kravico, kozo ali ovco in jih potem proda na dražbi. Ne, kaj takega naši ljudje ne marajo. Zato plača-

jo, pa čeprav morajo potem zategniti svoj pas in samo doma med štirimi stenami se upajo mrmrati in protestirati, ker se bojijo, da bi njihove upravičene proteste ne razumel napačno kak državni funkcionar, če bi jih slišal.

... ki naj ga država odpiše

Država bi storila zelo pametno delo, če bi upoštevala ta položaj pri nas. Tu ne gre za kakšno politično špekulacijo. Resnica je, da naši mali posestniki ne zmorejo plačila davkov. In če jih plačajo, storijo to z velikimi žrtvami in težavami, saj je vsaka lira, ki gre iz njihovih žepov v državne blagajne, takorekoč odtrgana od ust.

Današnji davčni sistem je pretežno breme za naše ljudi in to bi morala država upoštevati. Popolna davčna oprostitel malega posestnika v Beneški Sloveniji je torej nujna. Res je, da obstajajo še druge pokrajine v Italiji, ki so morda še bolj nerodovitne od naše, toda tam imajo nadomestek v razvitem tujkem prometu. Pri nas pa tudi tega ni in ljudstvo se mora preživljati po devet mesecev na leto izključno s prihranki svojega zaslužka v inozemstvu ali po drugih pokrajinah. Dovolj je če pomislimo, da je od 50.000 prebivalcev, kolikor jih šteje Beneška Slovenija, vsaj 20.000 odsotnih in da jih 15.000 od teh živi v inozemstvu. Gre torej za dobro tretjino celokupnega prebivalstva. Takega primera ne bomo našli nikjer drugod v naši državi.

A. K.

GOSPODARSKA RAZDELITEV BENEŠKE SLOVENIJE

Da bi olajšali svoja statistična raziskovanja, je Osrednji državni statistični zavod razdelil ozemlje države, ne samo na pokrajine, ampak tudi na dežele in agrarne predele. Agrarni predeli nosijo poleg svojega uradnega imena tudi vsak svojo številko. Ti predeli so potem združeni v agrarne dežele v skladu z značajem zemljišča: gorska dežela, brdnata dežela in ravninska dežela.

Videmska pokrajina, ki nas najbolj zanima, se deli v 12 agrarnih predelov. Ti so združeni v tri agrarne dežele, ki se takole delijo:

GORSKA DEŽELA, ki obsega naslednje agrarne predele: XXII - Karnija, XXIII - Canal del Ferro, XXIV - Predgorje Karnija, XXV - Vzhodni gorski predel Gornje Beneške Slovenije (Montana orientale dell'Alta Slavia).

BRDNATA DEŽELA, ki obsega agrarne predele: XXVI - Zapadno brdovito podnožje, XXVII - Brda Srednje Furlanije, XXVIII - Vzhodno brdovito podnožje.

RAVNINSKA DEŽELA, ki obsega agrarne predele: XXIX - Srednji ravninski predel med rekama Tilment in Cellina, XXX - Srednja Furlanija, XXXI - Srednja in spodnja ravnina zapadne Furlanije, XXXII - Gornja cesta in gornji okraj San Vito ob Tilmentu, XXXIII - Spodnja Furlanija.

Gorska dežela Beneške Slovenije tvori tisti gorski predel, ki nosi številko in uradno ime »XXV - Montana orientale dell'Alta Slavia«. V ta predel spadajo občine Sv. Peter Slovenov, Sv. Lenart Slovenov, Podbonesec, Sovodnje, Dreka, Grmek, Srednje, Tipana in Brdo. Vasi jugozapadne Beneške Slovenije pa so

zdužene v »XXVIII - Zona pedemontana e collinare orientale«. Rezija s svoje strani pa tvori sestavni del predela »XXIII - Zona montana del Canal del Ferro«.

Podatke in številke ljudskega štetja iz leta 1951 Centralni statistični zavod še ni objavil. Prav tako ni objavil podatkov o agrarno - industrijskem štetju in o obrtniški in trgovski aktivnosti, ki je bilo izvedeno lani. Zato nam je danes nemogoče navesti točno število prebivalstva Beneške Slovenije in prav tako ne njegovega gospodarskega ustroja. Vsekakor pa bi lahko vzeli za primer podatke o štetju iz leta 1936, ki v glavnem, vsaj kar se tiče prebivalstva in njegove porazdelitve po raznih vaseh, ne bi smelo izkazovati večjih razlik v primeri s štetjem iz leta 1951.

Ker je v Beneški Sloveniji še vedno zelo mnogo ljudi, ki popolnoma ignorirajo obseg ozemlja svoje dežele in številčno moč Slovencev v videmski pokrajini, ter njihovo razdelitev po raznih vaseh, smatramo da je zelo koristno, če navedemo te podatke. Često se zgodi n. pr. da Slovenci iz Nem ne vedo za obstoj Slovencev v Torjanu ali narobe. To je samo en primer. Kaj takega se lahko zgodi ker posamezni predeli med seboj niso povezani, ampak težijo nekateri vasi k furlanskemu središču Tarčentu, druge pa k Cedadu, ter ni prilike, da bi se ljudje iz enega predela srečali z onimi iz drugega.

Naslednja razpredelnica nam prikazuje razdelitev teh vasi in njihovega prebivalstva:

AGRARNI PREDELI — OBCINE	Slovenska naselja s stalnim prebivalstvom					
	Skupno število	do 50	od 51 do 100	od 101 do 250	od 251 do 500	od 501 do 1000
Vzhodna Beneška Slovenija (Zona Montana orientale dell'Alta Slavia) (občine: Sv. Peter, Podbonesec, Sovodnje, Grmek, Sv. Lenart, Srednje, Dreka, Tipana, Brdo)	66	2	10	39	10	5
Jugozahodna Beneška Slovenija (Zona pedemontana collinare) (občine: Prapotno, Torjan, Fojda, Ahten, Neme, Gorjani)	34	4	3	13	7	4
Gorski predel Canal del Ferro (občina Rezija)	7	—	—	1	3	3
Skupaj	107	6	13	53	20	12

POMOČ, KI NE ZADOSTUJE

Zakonski odlok št. 31 od 1. julija 1946 predvideva državno podporo za izvedbo zemljiških izboljševalnih del. Ta podpora ima dvojen namen, da daje pobudo za izvršitev teh del in da istočasno zaposli brezposelno delovno silo na kmetih. Ze v samem začetku svoje izvedbe je omenjeni zakon pokazal svojo veliko koristnost, ker je enostaven v svoji praktični inter-

pretaciji ter omogoča naglo izplačevanje prispevkov brez kakšne posebne birokracije, ki se je naši kmetovalci tako bojijo.

Dela, ki so bila izvršena v času ko je bil omenjeni zakon št. 31 v veljavi, so bila po zaslugi zadostnih sredstev, ki jih je državni proračun stavil na razpolago, zelo številna. Zričolana so bila zemljišča za nove vinograde in sadovnjake, zgrajene poti med posameznimi posestvi, očiščeni grmovja in kamenja stalni travniki itd.

Posebno korist je imel od tega prav gorski svet, zlasti izgradnja krajevnih poti in izboljšanje stalnih travnikov, kar je še predvsem prišlo do izraza.

Kot smo že večkrat navedli, so naše ceste posebno boleč problem, bodisi zaradi žrtev, ki jih mora naše prebivalstvo prenesti, bodisi zaradi velikih stroškov, ki jih zahteva njihova gradnja.

Ko je prišel v veljavo zakon št. 31, je bil strošek v breme države razmeroma skromen, če ga primerjamo z obsegom izvršenih cestnih del. To pa zato, ker so zainteresirani ljudje, sami srednji in mali posestniki pomagali s svojim delom, ter se pri tem zadovoljili z zelo nizko nagrado, samo da je bila zgrajena cesta, ki je povezovala njihova naselja z glavnimi prometnimi cestami in jim omogočila prevoz kmečkih pridelkov z vozmi, ter jih ni bilo treba več prenašati na hrbtu.

V zadnjih dveh letih pa ta zakon ni imel skoraj nobenega učinka, ker ni bilo novih kreditov. Po hudih neurjih s točo, ki je uničila večino pridelka v obsežnih predelih Beneške Slovenije, so lansko leto oblasti določile znesek v višini 8 milijonov lir na podlagi omenjenega zakona za dela splošne koristi, ki naj bi bila izvedena v najbolj prizadetih občinah.

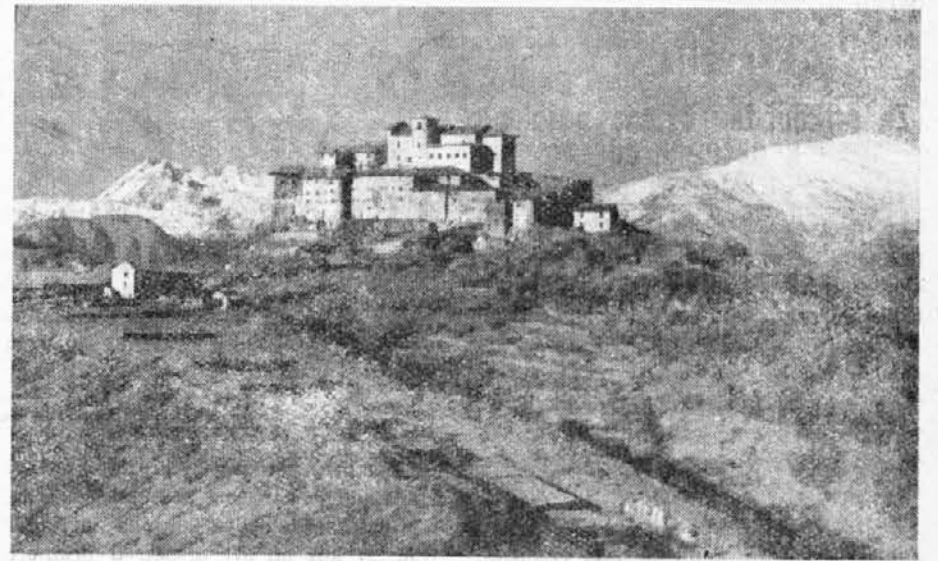
To je izvor cestnih del, ki so sedaj v teku v naši deželi. Dela za gradnjo teh cest naglo napredujejo in treba je priznati, da se je lotilo naše ljudstvo njihove gradnje z vsemi silami, da bi se povezovalo s svetom. Nizka nagrada, ki jo prejema ljudje za svoje delo, nikakor ni v sorazmerju z njihovim trudom; vendar pa ga opravljajo v zavesti, da je v njihovem lastnem interesu, če se izvršijo dela, katera je vse prebivalstvo želelo in zahtevalo desetletja.

Vsekakor pa omenjena vsota, ki je bila stavljena na razpolago, ne bo zadostovala kot samo za delno povezavo s cestami po naših vaseh. Zato upamo in pričakujemo, da bodo temu prvemu nakazilu sledila še druga, ki jih bodo odgovorne oblasti še določile za dovršitev začelih del in še za druga dela, ki so nujno potrebna za pomoč našemu ljudstvu, ki tako zelo potrebuje izpopolnitev cestne povezave med posameznimi vasi in z ostalim svetom.

PRI NAS IN PO SVETU

NARASČANJE DENARNEGA OBTOKA V ITALIJI — V letu 1953 se je denarni obtok v Italiji povečal od 1.381,4 na 1.449,3 milijarde, kar se pravi za 0,9 milijarde lir. Glede na pomnožitev prebivalstva in na povečanje narodnega dohodka so italijanski gospodarstveniki mnenja, da je bilo povišanje obtoka v letu 1953 zmerno.

UVOZ PREMOGA V ITALIJO V II. TROMESEČJU — Računajo, da bo Italija v II. tromesečju uvozila: 400.000 ton premoga iz Anglije, 180.000 ton iz Poljske in 15.000 ton iz Jugoslavije. Ostale potrebne množine bodo prispele iz drugih držav OEEC.

REZIJA

Za priključitev Belega potoka k občini Brdo

Naša vas, kot je znano, spada pod občino Rezijsko, a do tja nimamo nikakih prometnih zvez. Da pridemo do Ravence, kjer je sedež občine, moramo prekoračiti hribe po ozkih in nevarnih stezah in pri tem porabimo skoraj štiri ure. Promet se vrši edinele preko Terske doline od koder vodi k nam dokaj dobra kolo-vozna cesta. Po tej cesti vozi trikrat tedensko tudi avtobusna proga Beli potok-Centa.

Zaradi te naravne gravitacije v Tersko dolino bi bilo prav, da bi naša vas spadala tudi upravno k občini Brdo, saj to si želi večina naših ljudi. Tej novi upravni razdelitvi seveda nasprotuje občina, ker poseduje pri nas precej gozdov in bi jih morala odstopiti po novi upravni razdelitvi občini Brdo. Ti gozdovi, ki so danes last občine, so bili nekaj skupna last naših vaščanov in jih je upravljala naša soseska. Občinske oblasti bi morale to upoštevati in zadovoljiti naše ljudi, ki upravičeno zahtevajo odcepitev od občine Rezijske.

4 milijone lir za električno luč

Ministrstvo za javna dela (Ministero dei Lavori Pubblici) je nakazalo naši občini 4 milijone lir za napeljava električne luči tistim vasem, ki so še brez nje. Tako bo v kratkem zagorela luč v Liščecu, Gozdu in Križacu. Brez električne luči bo ostal zaselek Podklanac in vas Beli potok (Učja), a upamo, da se bo kmalu poskrbelo še za te kraje.

Naša občinska uprava je že pred leti zaprosila za državno pomoč za napeljava električne luči, a prošnja je bila še sedaj rešena. Naši ljudje so bili zaradi tega dolgega zavlačevanja že obupani in zato jih je ta novica te dni tembolj razveselila.

ZEMLJIŠKA POVRŠINA NAŠE OBČINE

Iz nove zemljiške knjige je razvidno, da ima naša občina 11.857 hektarjev površine. Od tega je 7.483 ha občinska last, ostalo pa je last posameznikov. V primeru z ostalimi občinami videmske pokrajine ima občina Rezijska največ ozemlja pod svojo upravo. Ker je večina občinskega premoženja porasla z gozdovi, se sklepa, da je tudi ena najbolj bogatih.

POKONČALI SO 36 LISIC

Kakor smo poročali že v preteklosti, delajo lisice veliko škodo v naši dolini, ker uničujejo mlado divjačino in kradejo kokoši. Letos so se naši lovci dogovorili, da se bodo potrudili in uničili čim več lisic in tako so jih pokončali v letošnjem zimskem kar 36. Mario Chinese iz Osojan je ubil kar 17 lisic, Negro Anton iz Stolbice 9, lovci iz Sv. Jurija so ubili 6 lisic, tisti iz Njive in Liščeca pa 4. Lov na lisice še ni končan in zato upamo, da bomo pokončali še kakšno in tako bo naša divjačina vsaj za nekaj časa na varnem pred to nenasitno zverino.

PREDPUSTNO RAZPOLOŽENJE V NAŠI DOLINI

Tudi pri nas prav veselo praznujemo predpust. Pri nas je namreč običaj, da se v tem času poroči večina deklet in ob tej priliki je seveda dosti šalivosti in smeha. Tako smo imeli pretekli teden v Osojanih cel »circusk«, ko smo slišali, da se bo poročila neka naša mlada vaščanka z nekim starim včovcem. Zbralo se nas je več madincev in smo zvonili, bobnali, ropotali in peli dokler nam deklet ni dalo piti. Smeha je bilo dovolj po vsej vasi, mi smo pa tudi prišli na svoj račun, ko smo dobili pijačo.

NOVA BABICA

Pretekli teden je prevzela službo občinske babice gđc. Selenati Maria, ki je doslej službovala v Sutrio (Karnija).

SV. LENART SLOVENOV
Nova zemljiška knjiga

Ni dolgo od tega, kar je stopila v veljavo nova zemljiška knjiga za naš kamun. Po novi zemljiški knjigi meri naš kamun 2.702 hektarjev. Ta površina je razdeljena takole: orna zemlja (semnativni) 295 ha, senožeta in trauniki 1541 ha, gozdovi 680 ha, neobdelani rodovitni svet (incolti produttivi) 22 ha, nerodoviten svet (superficie improduttiva) 184 ha.

Do sada je bila u veljavi stara zemljiška knjiga, ki so jo napravil še Avstrijci pred ljetom 1866.

ŽIVINOREJA PAR NAS

Decembra meseca lanskega ljeta so naštel de je u našem kamunu 431 krau, 483 jenic an telet, 45 konj, 12 mul, 252 ovac, 37 koz an 371 praseta. U primjeru statistikami, ki so jih nardil u preteklih ljetih, živina par nas narašća.

SMRTNA KOSA

Pretekli tjedan je umrú u Kozici Bledić Ivan, star 68 ljet. Ranki je bio vojni invalid an zatuo je paršlo na pogreb dosti invalidou iz use okuolice an so nosil tud svojo bandjero. Na britofu se je poslovio od rankega tud duhounik Bordolin. Uduovi, sinuovom an žlahti izrekamo naše sožalje.

IZ NAŠIH VASI

SV. PETER SLOVENOV
ZA TISTE, KI ČEJO 'JETI'
U FRANCIJO

Na kamunu je odprto upisovanje za use tiste, ki čejó jeti na djelo u Francijo an imajo kajšen meštjer. Narbuj poprašujejo po zidarjih, tesarjih (carpentieri) an cementistih. Djelouci bojo odšli na djelo parve dni aprila.

SREDNJE

Veliko izseljevanje u inozemstvo

U začetku tega ljeta so naštel, de je odsotnih iz našega kamunu 392 ljudi. Od tjeih so venčpart djeluci, ki djelajo u inozemstvu. Tisto število je zlo visoko za naš kamun, ki šteje samo 1839 ljudi. Tist parcent odsotnih pa se bo sada na pomlad še buj poveču, ker boju odšli od

duoma usi tisti, ki so bli med zimo doma an ki djelajo u Belgiji, Franciji an Svici.

Rjedki so kamuni, ki imajo tarkaj lju-đi po svjetu ku naš, kar će rejčt, de par nas je velika mizerja.

CEDAD

Seja Demokratične Fronte Slovencev

Preteklo nedeljo so se zbral u Cedadu u prostorih sedeža DFS za Beneško Slovenijo zastopniki organizacije iz kamunu Fojda, Torjan, Podbonec, Sv. Zeter Slovenov, Sv. Lenart, Dreka an Grmek in so razpravljali o useih krajevnih problemih an o problemih organizacije an o pripravah za bližnji konores DFS, ki se bo vršil u Gorici. Seji so prisostvovali tud člani izvršnega odbora.

Konkors za zbuojšanje živinskih hljevou u gorskih krajih

Ljeta 1953 sta pokrajinska uprava (Amministrazione Provinciale) an videmska Hranilnica (Cassa di Risparmio di Udine, dale 7.660.000 lir za premijati tiste kmete, ki so u tjem ljetu na novo nardil al pa postrojil živinske hljeve. Kmetje iz Beneške Slovenije so se zlo interesirali za ta konkors, ki je bil razpisan za kmete useh gorskih krajou videmske provincije an so zarjes tekmoval kdo bo uredil buojš hljeu. Takuó so kmetje iz naših vasi dobil od skupnega zneska 7.660.000 lir, kar 2.950.000 lir.

Parvi premijo, ki je bio za 150.000 lir je dobiu Simic Pio iz Prosnida.

Ker buosta pokrajinska uprava an videmska Hranilnica tud ljetos razpisale konkors, naj se potrudijo še drugi kmetje, za postrojiti al na novo narditi svoje živinske hljeve. S tjem boju zbuojšal hljeve an dobil tud premijo.

Tle prinašamo imena useh tistih iz Beneške Slovenije, ki so bli premijani:

OBČINA TIPANA: SIMIC Pio iz Prosnida 150.000 lir (prvi premijo); MISCORIA August iz Karnahte 80.000 lir (tretji premijo); usak po 40.000 lir so prejeli: BLASUTTO Virgilio, PASCOLO Giuseppe, PEZ Jože in COSSARUTTO Ivan usi iz Viskorše; usak po 20.000 lir so prejeli: MODERIANO Angel iz Platišć in KOS Ivan iz Tipane; usak po 15.000 lir so prejeli: GRUNTAR Angel, MISCORIA Ivan, FILIPIĆ Jože, ČERNETIĆ Anton, SINICCO Jožef usi iz Prosnida; BLASUTTO Elio, SINICCO August, BLASUTTO Jožef, LEVAN Dionisio, MICHELIZZA Ermenegildo usi iz Viskorše; SLOBBE Lino in BERRA Angel oba iz Tipane.

OBČINA PODBONESEC: SIRAK Ferruccio iz Ronca 100.000 lir (drugi premijo); ZORZA Gildo iz Gorenjega Marsina 80.000 lir (tretji premijo); SPEKONJA Valentin iz Ronca 20.000 lir; SPEKONJA Jožef iz Črnega vrha 15.000 lir.

OBČINA NEME: usak po 80.000 lir (tretji premijo) so prejeli: MATTIUZZA Anton iz Černeje, MONAI Ivan in VIZZUTTI Ivan iz Konalića; ORLANDO Silvio iz Gorenje Černeje 60.000 lir; usak po 20.000 lir so prejeli: BENEDETTI Guido in CROATTO Anton iz Kar-

nic, GIUSTO Costantino in MAURO Angel iz Vizonta, MATTIUZZA Anton in VIZZUTTI Valentin iz Gorenje Černeje, VIZZUTTI Jožef in SKUBLA Marija iz Dolenje Černeje in KRAMARO Jakob iz Torlana; usak po 15.000 lir so prejeli: DI BETTA Virginija iz Karnic, GIUSTO Ivan in VIZZUTTI Peter iz Vizonta, MAURO Dominik in CUFFOLO Valentin iz Gorenje Černeje, MONAI Alojz in CROATTO Nevio iz Konalića.

OBČINA BRDO: NEGRO Jožef iz Zavrha 80.000 lir (tretji premijo); usak po 60.000 lir so prejeli: MUCCHINO Lino in PEZ Friderik iz Podbrda in BOBBERA Anton iz Brda; usak po 40.000 lir so prejeli: SGARBAN Peter in MIZZA Ermilio iz Podbrda, CERNO August in SINICCO Virginij iz Brda; usak po 20.000 lir so prejeli: MARCHIOL Paulin in MARCHIOL Pio iz Muzca; usak po 15.000 lir so prejeli: SINICCO Fortunat iz Sedlišć, CULETTO Lenart in TOMASINO Cezar iz Tera, PINOSA Alojz iz Zavrha, SGARBAN Ivan in MOLARO Julij iz Podbrda, MICOTTIS Placido in SINICCO Jožef iz Sedlišć.

OBČINA GRMEK: MARINIĆ Jožef iz Dolenjega Brda 80.000 lir (tretji premijo); po 60.000 lir usak so prejeli: RUKIN Jožef iz Rukina in BONINI Anton iz Lese; po 40.000 lir usak so prejeli: LOŠČAK Anton in BUKOVAC Anton iz Slapovika; 20.000 lir je prejel RUKIN Anton iz Rukina; 15.000 lir je prejel FELETIĆ Tranquillo iz Hodića.

OBČINA SV. PETER SLOVENOV: SCRIGNARO Mario iz Dolenjega Barnasa 80.000 lir (tretji premijo); usak po 20.000 lir so prejeli: MASSERA Faustina iz Kočbarja in SPEKONJA Egidij iz Dolenjega Barnasa; usak po 15.000 lir so prejeli: KVARINA Ivan, SNIDARO Atilij in MLINC Alojz iz Dolenjega Barnasa in ČERNOJA Ignacij iz Koste.

OBČINA DREKA: CUODAR Peter iz Cuodra 60.000 lir; FLORIANČIĆ Ivan iz Obenije 40.000 lir; usak po 20.000 lir sta prejela DRESČIĆ Jožef iz Dolenje Dreke in CIGIČIĆ Rudolf iz Laz; 15.000 lir je prejel BORDON Ivan iz Obrank.

OBČINA PRAPOTNO: BERIUSSIN

Anton iz Kladreč 60.000 lir in KOVAČEVŠČAK Alojz iz Čjube 15.000 lir.

OBČINA SV. LENART SLOVENOV: BLEDIĆ Viktor iz Čišnjega 60.000 lir; usak po 40.000 lir so prejeli: TOMAZETIĆ Ivan iz Klastre, TERLIKER Anton iz Pičiča; VOGRIC Ermenegildo iz Hrobje; 20.000 lir je prejel KRIZETIĆ Anton iz Ušivice; usak po 15.000 lir so prejeli: SKAUNIK Mario iz Hrastovja, DUGARO Ernest iz Podkravarja, DUGARO Alojz iz Ušivice in TRUSNIAK Rudolf iz Dolenje.

OBČINA SOVODNJE: GORENSČAK Ermenegildo iz Matajurja 40.000 lir; GOLOB Marija iz Pikiñj 20.000 lir; usak po 15.000 lir so prejeli: KUDRIĆ Ivan iz Čepatišć, BLAZUTIĆ Marcello z Brdce in PETRIĆ Emil iz Polave.

OBČINA SREDNJE: GABRAC Evgen iz Dug 20.000 lir.

OBČINA GORJANI: usak po 15.000 lir so prejeli: DISINT Dominik iz Filipana, FRATTE Valentin in FRATTE Elvino iz Fratičev.

OBČINA AHTEN: usak po 15.000 lir sta prejela: SCIAROVELLO Roman in GUJON Franc iz Podvrat.

OBČINA FOJDA: TRAKONJA Angel iz Čenebole 15.000 lir.

TAJPANA

Propad živinoreje

Censiment od blaha, ki so ga nardil meseca decemberja lanskega ljeta e pokazu, ki tu našim kumune to se usako ljetu mankuj krau ridi. U cjelemu kamunu te bo naštetih: 604 krau, 157 jenic an telet, 1 konj, 1 osel (muš), 128 óuc an 112 koz. Pred njim ljetom pa te bó tu našim kamunu 749 krau, 210 jenic an telet, 1 konj, 242 óuc an 191 koz. Takoviš ve vidimo, k' tu adnem ljetu ne močnou padla živinoreja. Brez šteti kozé an óuce, imamo ljetos tu našim kamunu skužej 200 glau manj goveje živine.

Zlo žalosten je pogled na to statistiko, zak' to se vje, k' ejtu, k' na pada živinoreja, na rasté mizerja. Ne smijemo pozabiti, k' mamó simpri te svjet, k' so naši te stari zapustil an na njim ridil za štirikrat an tud petkrat več glau živine koj donás. Za ne jeti hledat tekaj deleč nazat, to baštá, k' ve pohledejmo statistike od ljeta 1930. Táboto so ridili tu našim kamunu 1407 krau, jenic an telet an 21 konj an ljudje so mjel usednó za prodati več mijarje kuintalou sena.

Če se pensá, k' tu našim kamunu to se pardjela 73.320 kuintalou sena an povárh tega mamó tri planine na katjerih to se more pasti usako ljetu tri mjesce, bi muorli riditi najmanj 2000 krau. Naši ljudje no bi muorli tuole daržati kont, zak' po resnici povjedano, par nas to bi ne smjelo beti mizerje. Če bi redili tekaj krau, óucé an kozé, kulkor imajo fuotra (sena, trave an pašćou) bi ne mjel bizunje može an hčere hoditi po

PODBONESEC

U Črnem Vrhu potrebujemo mlekaruo

Naša vas se preživlja skoraj izključno z dohodki, ki jih daje živinoreja. Ker imamo zlo malo puojskih pardjelkou zavoj nerodovitnega sveta, redimo živino an je ni družine, de ne bi imjela u hljevu najmanj tri krave. Lahko rečemo, de ima naša vas z ózirom na njeno prebivalstvo, največ živine u Beneški Sloveniji. Par nas se pomouze usak dan najmanj 15 kuintalou mljeka. Kljub temu, de redimo tarkaj živine pa njemamo od nje dosti profita, ki njemamo mlekarne. Mljeko moramo sami na duome predjelati u sir an maslo, a tisto ni tarkaj dobro ku mlekaruški izdjelki an zatuo muoramo prodajati po nizkem kupu. Pa tuo še ni use; par izdjelovanju sira an masla na duomu se dosti mljeka straca, ker naše žené djelajo še use po starem sistemu.

Pred vojno smo imjel mlekaruo, ni bila prou moderno opremljena, a služila nam je useglj. Tista mlekarua je bila med vojno porušena an potlé je ni nobedan gor postavu. Čas bi bio, de bi se naši kmetje skup zbral an nardil novo mlekaruo. Tuo bi sevede zlo koštalo, a useglj ne smijemo pozabiti, de tuo kar smo zgubil zavoj tega, ki njemamo mlekarne, bi do donás bila lahko že plačana. Trjeba bi bluo sevede malo več dobre volje an de bi šli usi dakordo. Če bi zgradil novo mlekaruo, bi dobil tud pomoč od governa, saj je dan lec, ki pravi, de za tajšne djela pride povarnjenih 75% celotnih stroškou. Zatuo ne čakajmo več an začnimo z djelom.

Jožefu Kukovac an njegovemu bratu Brunu sta se pretekli tjedan rodila dva sina. Brata stanujeta skupaj u isti družini an zatuo je bluo veselejš še buj velik, ker je družina narasla u enem tjednu za dva člana.

SOVODNJE

SMUČARSKA TEKME NA MATAJURJU

Preteklo nedeljo so se vršile na Matajurju smučarske tekme, ki jih je organizirala italijanska smučarska federacija FISU in furlansko planinsko društvo SAF. Na te tekme je paršlo poleg domačinou tud dosti smučarjeu iz Trsta, Vidma an Cedada, a bi jih bluo sigurno še več, če ne bi bluo marzlega vjetra.

Ni dougo od tega, ki je umrú 4 mjesce star puobić Karličeve družine iz Barc. Starši malega puobića so ga uzeli s sabo kar so šli na vizito u Genova za iti potlé v Kanado. Na tjem dougem an marzlem potovanju se je puobić prehladiu an je umrú preca potlé kar so paršili damú.

TELEFON U PLATIŠĆAH

Zvjedal smo, de boju u kratkem napejal telefon še u Platišće. No part spež za napejati telefon bo uzdaržu kamun, no part pa governo. Tako Platišće ne bo več osamljen. Dobró to bi tjelo beti, k' to se napejati telefon še u Brezje, Karnahto an Debeleč. Tako bi imjela use naše vasi telefon.

JE UMARU PERCOS

Pretekli tjedan je umaru u Centi pri svojih domačih Pjeren Percos, ki je bio star 60 ljet. Ranek Percos je bio dobró poznau po usem našem kamunu, ker je živu dosti ljet na Buonah, ker je imú óštarijo an kmetijo.

ČRNI VRH V BENEŠKI SLOVENIJI

Prazgodovinski prebivalci Beneške Slovenije

Prvi narod, katerega zgoštevina imenuje je na zemlji Beneške Slovenije, so bili ilirski Karni, ki so stanovali po gorah stare Venecije, po Koroškem in po Kranjskem. Od njih sta dobili zadnji dve deželi svoji latinski imeni »Jantia« ali »Carintia« (Koroška) in »Carniola« (Kranjska).

Prazgodovinske sledove tega ljudstva najdemo najpogreje pod Sv. Petrom, tam kjer stoji stara cerkva Sv. Kvirina. Nedaleč od te zgodovinske cerkve je leta 1893 dr. Marchesetti iz Trsta odkril 32 grobov, v katerih je našel posode, enake tistim, ki so jih našli v grobiščih pri Sv. Luciji na Tolminskem. Sledovi napisov, med katerimi so bila odkrita grobišča, pričajo, da je moralo biti na Brdu (249 m), med Ažlo in Sv. Petrom, prazgodovinsko »gradišče«, enako tistim, v katerih so prebivali Karni.

Se stareše človeško prebivališče je moralo biti v Landarski jami. Že v tistem starodavnem času, ko ljudje niso znali zidati hiš in so živeli skupno z janskim medvedom po naravnih jamah, so tudi v Landarski jami prebivali ljudje. Poznejše zidarije so uničile vse sledove jamskega človeka; le nekoliko jih hranijo v muzejih, ki nam pričajo, da sta tudi v Landarski jami nekdanj živel janski medved in človek.

Nikdo ni še preiskal prazgodovinskih »gradišč«, podobnih onim pri Sv. Kvirinu, ki so gotovo stala pri Sv. Andreju nad Erbecom, na Karkošu, na Stari gori, na Volovjaku, na Kukanju pri Fojdi, na Križovim robu pri Ahtnu, na Mačji glavi pri Nemah in drugod po Beneški Sloveniji. O teh prebivališčih ne vemo nič natančnega, ker niso bila preiskovana. Znano pa je, da so blizu Karvarije pri Cedadu, izkopal sekire iz brušenega kamna. O odkritih pokopališčih pri Sv. Kvirinu, misli že omenjeni dr. Marchesetti, da so tam začeli pokopavati okoli leta 600 pred Kristusom in da so pokopavali do okoli leta 300 pred Kristusom. Imen tedanjih prebivalcev nam noben dokument ne imenuje, ali iz orodja, ki so ga svojim mrtvim pokladali v grobišča, moramo soditi, da so bili ilirskega rodu, ali Karni, ki niso prebivali samo v Balkanskih deželah, ampak tudi po Istri, po Benečiji tja do reke Pada (Po) in do jezera Garda.

Karne so premagali Rimljani, ki so, kakor nam priča T. Livij in Plinij, v letih 183-181 pred Kr., ustanovili mesto Oglej (Akvileja) v deželi Karnov. Karne je v drugo premagal rimski konzul Emilij Sever leta 114 pred Kr., ki je kot prvi Rimljan udaril čez Alpe za bežični Karni. Karni so se obupno branili, a ko so videli, da jim nič ne pomaga, so pobili svoje lastne žene in otroke in sami sebe, da bi ne prišli v rimsko ujetništvo. Karni so bili torej prazgodovinski prebivalci Benečije.

Ko je rimski vojskovođa Julij Cezar do leta 59 pred Kr. spraval pod Rimsko oblast vsi Galijo in Ilirijo, je zbral v Ogleju tri legije vojakov in z njimi premagal končno tudi Helvete.

Po zimi leta 53-52 pr. Kr. je Julij Ce-

zar zopet prišel v Oglej in ob tej priložnosti je ustanovil vojaške kolonije (Forum Julij) tam kjer je sedaj mesto Cedad, in »Julium Carnicum«, v Karniji, tam kjer je danes vas »Zuglio Carnico«.

Rimljani so odprli novo cesto, ki je peljala iz Ogleja čez Cedad po Nadiški dolini do postaje »ad Silanos« (Kobarid) in od tam čez Predel do mesta »Virunum«, na Koroškem. Ta cesta, imenovana »via Beloja«, je šla ob reki Nadiži (Natisus). Prvič jo je prekoračila v Cedadu, tam kjer sedaj stoji »Zlodejev most« in tako prišla na nje desno stran. Od tam je šla ob Nadiži do Sv. Kvirina, kjer je zopet prešla na levo stran. Druga rimska cesta je šla na levi strani Nadiže pod vasjo Krvarja (Carraria) čez potok Erbec, pod Ažlo, kjer je moral biti tudi kak most, in se je združila s prejšnjo pri Sv. Kvirinu. Pred cerkvo sv. Kvirina so se pred nedavnim še poznale kolovozne rimske ceste, zarezane v živo skalo. Ta je bila najkrajša cesta med Oglejem in Virunumom. Pomniti pa je treba, da je že v dobi Rimljanov peljala druga še krajša pot iz Furlanske ravnine

čez Fojdo, Čenebolo, Robedišče, Sedlo in čez Stol na Zago. Pod Logmi stoji še zelo star kameniti most čez Nadižo, kateremu pravijo »rimski most«; pri Homcu so našli rimsko zidovje, na prehodu čez Stol pa celo kamenite sekire.

Lega ob »via Beloja« je podelila Cedadu veliko važnost in kadar je v Ogleju začel postajati nezdrav zrak, je Cedad zelo narastel in postal glavno mesto dežele, kateri je dal tudi ime »Forum Julij« — Friuli.

Leta 452 po Kr. je bil tudi Cedad pomandran od Hunskih divjakov kralja Atile, vendar se je mesto kmalu zopet dvignilo. Potem ni več trpelo velikih nesreč do prihoda Langobardov. Postalo je veliko tržišče ali »Forum negotiationis«, kakor ga imenuje Pavel Diakon, zgodovinar Langobardov.

Maja meseca, leta 569 po Kr., so prišli po Nadiški cesti Langobardi in so po hudem boju zavzeli Cedad in vso Furlansko ravnino. Kmalu za njimi pa so prišli naši pradedi Slovenci in naselili hribe in doline, kjer mi prebivamo.

T. K.

Kako praznujejo pri nas PUSTA

☉ Pust pride an pasà ☉

*Pust pride an pasà,
jubca čaka tam domà.
Pride Pepeunica,
jubca omane samica.
Muč, muč:
pride Velikonoc,
de jim pridejo
puobje na pomuoč!*

Se nekaj dni nas loči in že bo za nami ta šumni in hrumni predpust. Beneška Slovenija, ki je ohranila mnogo slovenskih tradicij, seveda prav veselo praznuje pusta. Toda beneški Slovenci ni do razkošnih veselic in luksuznih lokalov, kakor je to v navadi v mestih, ampak sproščajo svoje vsakdanje skrbi prav na preprost način. Prirejajo maškerade po hišah, ulicah in trgih, kjer mlado in staro prisotuje pustrim komedijam in se iz srca nasmeje.

Zelo značilni so pustni sprevodi. Po vseh vaških ulicah se pomika procesija najrazličnejših vozil, okrašena z živopisnim papirjem, na katerih sede pustrne šeme, v svoji sredi pa imajo godca, ki gode najbolj vesele pustne pesmi.

V predpustu hodijo »pustie« dvakrat tedensko po hišah. Ponavadi hodijo ob sredah in sobotah zvečer in nosijo v »pustak« kakšno mlado dekle, ki se je zaradi ljubezni zapletla v neprijetno avanturo. V »pustak« nosijo včasih tudi kako družino, ki ima grde navade ali pa tudi občinske svetnike ali vaške poglavarje.

Če so na primer mladinci opazili, da pri kaki hiši mešajo polento na napačno stran, to je od desne proti levi, brž organizirajo komedijo. Obledijo se v približno enake obleke kot jih ponavadi oblači dotična družina, pridejo v hišo s kotličem in mešajo polento in pri tem se šalijo. Seveda vsa vas ugiblje katero družino nosijo v »pustak« in se prav iz srca nasmejejo ko ugamejo. Prizadeti jim pa prav nič ne zamerijo, saj je pust in ta si lahko privošči kakršnokoli burko. Zelo zabavno je tudi, ko hodijo »pustie« snubit dekleta. Včasih si dovolijo celo malo preveč, kajti marsikatero dekle zaradi odramu, ker pred vsemi razkrinkajo kje ima običajno svoje sestanke s fantom itd.

Letos so v nekaterih vaseh Beneške Slovenije uprizorili po hišah tudi več šaljivih iger, ki so jih prevedli v narečje iz drugih knjig. Ljudem je to zelo ugajalo in jim je žal, da je pust skoraj pri kraju.

Na pustni torek pa seveda ne manjka »fritul« s katerimi postrežejo »pustom«. Tudi plešejo ta večer, celo stare mamice pobabijo na težo svojih let in nore kot otroci. Pa saj jim tega ne more škoditi nihče v zlo, pust je le enkrat v letu in to je stara navada, ki so jo ohranili še iz paganskih časov, ko so prirejali Kurentu, bogu razuzdanosti in veseljačenja, na čast razne veselice.

Vse te pustne burke bičajo napake preproste ljudstva in marsikdo zares takoj opusti grde navade, ker se boji, da ga bodo v prihodnje zopet nosili v »pustak«.

III.

Ko sta Lenart in Blaže odšla s skale, nista vedela, kam ju vodi Ferjanč. Morda si je izmislil kako novo igro. Ali pojdejo v mlako lovit namišljene ribe ali h gugalnici?

Ferjanč se je ustavil pred kolibo.
»Prinesita drv!« je ukazal.

Dečka sta ubogala. Ferjanč nikoli ni prinašal drv. Imel je vžigalice, to ga je delalo gospoda.

Lenart je privlekel vejá, a Blaže dračja.

Ferjanč je naložil grmado. Zakuril je spretno, kakor je le on znal. Njegov oče je bil ogeljar, to je tudi nekaj pomenilo. Plamenček vžigalice se je oprjel suhega listja, ogenj se je veselo pogajal kvišku.

Pastirci so z nekakim pobožnim občutkom gledali v plamene. Do ognja so čutili hvaležnost in ljubezen. Ob njem so jim potekali najlepši trenutki dneva. Poleti so ob njem vriskali in peli, skakali skozi rdeče jezike. Sedaj je bila že jesen, kmalu bo privil mraz. Takrat bodo od jutra do večera počepali ob žerjavici in si greli premrle roke.

Ogenj je naglo dogorel. Pastirci so pobrali iz malhe vsak svoj krompir. Ferjanč ga je zasul z žerjavico. Na vrh je položil nekaj ogorkov, ki so goreli z drobnimi plamenčki in se kadili.

Pastirci so počenili. Bilo je še mrezgo-

Poročilo župnika iz Fojde o Slovencih

Župnija v Fojdi je imela že od davnih časov mešano slovensko in furlansko prebivalstvo. Dokazano je celo, da je bilo še pred sto leti slovensko prebivalstvo v večini. Župnik v Fojdi je bil ponavadi Furlan, vendar pa, če že sam ni znal slovenščine, mu je vedno pomagal kakšen slovenski duhovnik, ali pa vsaj tak, da je poznal ta jezik. Slovenci fojdske župnije so bili vedno, kot so še danes, povezani med seboj. Kadar so se čutili prikrajšane v svojih pravicah, so vedno združeni protestirali.

Tako vidimo n. pr. iz nekega poročila, da se je slovensko prebivalstvo v celoti uprlo nameri grajščakov iz tistih časov, ki so jim hoteli vsiliti nekega duhovnika, ki ni poznal njihovega jezika. Zaradi tega upora je bila celo sodna razprava leta 1502.

Ena izmed obeh strank v sporu je predložila naslednje pričevanje:

»Pod župnijo v Fojdi spadajo prebivalci Fojde, Ronchisa, Podklapa, Raven, Čeneboto, Pedrože, Vil, Sv. Marije Magdalene; prebivalci Podklapa in ostalih vasi, ki so za to vasjo navedene v zgornjem stavku, govore slovenski jezik.«

Priče se niso strinjale s to trditvijo in so pripomnile: »Znano je, da govorijo po slovensko in po italijansko... in ni verjetno, da večina teh prebivalcev ne bi poznala italijanskega jezika.«

Skratka, slovenski prebivalci župnije

so hoteli dokazati potrebo, da bi župnik poznal tudi slovenščino, medtem ko je rasprotna stranka pri tej razpravi bila proti temu, pod pretvezo, da večina prebivalstva te župnije živi v furlanskih vaseh Ronchis in Fojda.

Mnogo pozneje, ali točno 10. decembra 1780 čitamo v nekem poročilu župnika don Comella naslednje vrstice:

»Matična cerkev je postavljena v vasi Fojda, kjer vsi govorijo furlansko narečje; v nasprotju pa so ostale vasi: Podklapa, Klabučana, Strmica, Ravne, Gradišče, Čeneboto, Pedroža in Vile naseljene po Slovencih, ki govore v svojem jeziku. Zato skrbijo za njihove dušne potrebe navadni duhovniki in pomožni kaplani, ki jih spovedujejo in tudi pri drugih prilikah ter celo v smrtnih bolezni nudijo potrebne zakramente in prav tako jih v njihovih krivah v svojem lastnem slovenskem jeziku poučujejo v krščanski nauku v soglasju s župnikom in župno cerkvijo.

Toliko se potrjuje....
Fojda, dne 10. decembra 1780.
Pre Gio B. Comello

Danes, po tolikih stoletjih se v vseh navedenih vaseh še vedno govori po slovensko. Cerkveni obredi, verouk in vse kar zadeva duhovno pomoč, pa se vrši izključno v italijanski. Tudi duhovniki so vsi tujci, ki ne poznajo jezika svojih vernikov. Niti s kolonialnimi narodi se ne postopa na tak način. Potem pa nam še pravijo, da živimo v Italiji, ki naj bi bila demokratična in ... krščanska.

Matajur ali baba?

Kakor kloča svoje cibete, takuo Matajur ima zbrane okuole sebé naše breguove. On je narbuž vesók an gleda čez use naše bregi dol na Laško.

Iz Matajura se je langobardski kralj Alboin mjesca maja ljeta 569 po Kristusu, nagledu lepuote furlanske ravnine.

Kaduž je dau ime »Matajura« kralju naših bregi? U starih dokumentih najdemo ime »Matajura« šeló po ljete 1700. Od kuod je paršló tisto čudno ime?

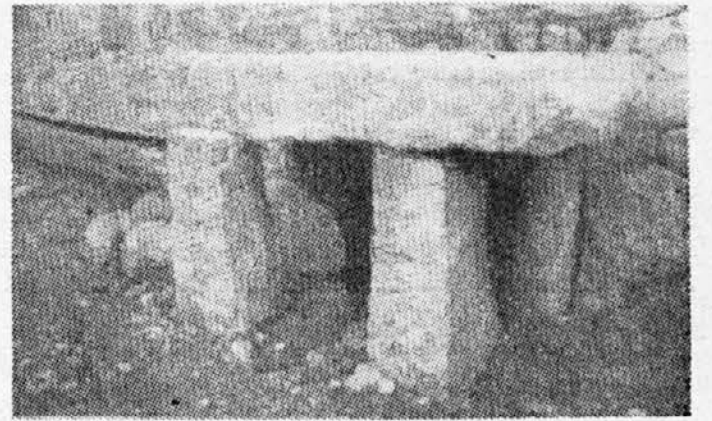
Naši ti stari so ga imenovali »Baba« ali »Velika Baba« an še današnji dan Marsinac an Matajurac ti porečeta »grem gor h Babia«.

Furlani, ki ga vidijo velikega čez use bregi, so mu pravli »mont majóru« »monte maggiore« (ki če rejči narvenč brjeg) an iz tega imena so stisnil ime Matajur.

Morebit tud, de ime je paršló od bregá sv. Jurja nad Ruoncom, na katjerim je bla stara cjerkuca sv. Jurja, ki sadá je zasuta, brjeg, ki je parvezan za Matajur an k' se vid tud dol s Furlanije. Takuo iz furlanskega »monta« (brjeg) an slovenskega »sv. Jurja« so stisnil ime »Matajur« an ker dokumente so pisal tamdol ime »Matajur« je premagalo »Veliko Babo«.

LANDARSKA

BANKA. Okoli te »laštre« ali kamenite mize v Tarčetu so se zbrali župani iz vasi ali »kamunov« spadajočih pod Landarsko banko in razpravljali o skupnih potrebah pod predsedstvom Velikega župana. Okoli te »laštre« se je zbiralo 12 sodnikov,

ko je bilo treba koga soditi za krivice ali zločine. Ta pravica je bila ukinjena od Avstrije po letu 1800.

FRANCE BEVK:

PASTIRCI

Igre! To je pastirsko življenje. Eno oko mora biti vedno pri čredi, toda za to je drugo oko obilo poplačano. Pastirci so znali stvari, o katerih se drugim otrokom niti sanjalo ni. Sekati grmovje, kurtiti ognje, lučati kamenje, skakati po eni nogi, hoditi po rokah — to so malenkosti. Rezljali so ščurkove skednje, škatičice za čmrle in murnčke, pisane kravičice, voličke in konjičke. Postavljali so hlevčke, hišice in kozolce. In mlinčke s stopami, ki so se veselo vrteli pod curki vode. Majili so leskove trobente, ki tako močno donijo. Zatrobili so vsi trije obenem, tedaj je bilo, kakor da Izraelci zavzemajo Jeriho. Ovce so preplašene dvigale glave. In piščalka iz beza, s sedmimi luknjicami. Iz njih prihajajo rajski glasovi. Blaže je bil pravi mojster v piščankju. Včasih je zaigral tako pretresljivo in mlo, da je srce bolelo od poslušanja.

»Kaj bomo pa zdaj?« so se kdaj pa kdaj vprašali.

»Pojdimo lovit ribe!«

Tekli so k mlaki, ki je stala v spodnjem delu gmajne. Zavihali so si hlače in brozgali po umazani vodi. V mlaki ni bilo rib, bile so žabe. Toda Ferjanč je trdil, da morajo biti tudi ribe, zato so jih iskali. Včasih se jim je zdelo, da so katero zagledali. Toda ulovili niso nobene.

»Pojdimo h gugalnici!«

Imeli so več gugalnic, toda upoštevali so le eno. Ta je visela nad strmino. Bila je Ferjančeva iznajdba in lastnina. Drzno delo, take bi nihče drugi ne bil naredil. Bil je ponosen nanjo. Vsak dan so hodili k nji. Kadar je bil Ferjanč slabe volje ali jezen, ni pustil nanjo niti Blažeta niti Lenarta.

Pa saj Blaže ni maral zanjo. Preveč ga je bilo groza nad prepodom. Lenart pa je bilo zavidal Ferjanču. Če je bil mogel, se je na skrivaj priplazil do nje, zapri oči in se vdajal otmotici.

se navadili, da so vse zvrčali le nanje. Kdo je storil to, kdo ono? Kdo drugi čen Ferjanč, Lenart in Blaže. Kakor da ni bilo tudi drugih porednih dečkov v vasi. Če bi zgorela cerkev — kdo jo je zažgal? Kdo drugi, če ne trojica z gmajne? Tako tudi zdaj. Kdo je vzel listnik in ga vrgel na grm? Pastirci, seveda, ki so gnali mimo ovce.

»Jaz se ga nisem dotaknil,« je zavpil Lenart.

»Jaz tudi ne,« je zagotovil Blaže
»Jaz ga še videl nisem,« je Ferjanč zardel prav do ušes.

»Pa prav ti si bil, Ferjanč,« je vpil a Matevževka. »Zdaj se spomnim, da si bil zadnji. Matevžu povem, kar z njim obračunaj!«

Ferjanč je imel vedno dovolj poguma, da je priznal svoje vragolije. Zenske se ni bal. Prej ga je zabavala misel, kako bo iskala koš in se jezila. Da mu je zagrozila z Matevžem, ga je čisto zmedlo. S tem človekom ni hotel imeti opravka. Za nič na svetu bi zdaj ne bil priznal dejanja. Da bi le tajil, se mu je zdelo premalo. Hotel se je oprati vsakega sumu.

»Lenart je bil,« je zakričal.
»Jaz že ne. Jaz že ne.«
»Ali pa Blaže.«
Blaže ga je pogledal z velikimi očmi, a je molčal.

(Nadaljevanje sledi.)

ZA NAŠE DELO

Pomlad se bliža — počistite senožeti

Kar snjež skopni začne rjava trava zeleniti - rasti. Parvo djelo usakega kmeta muora bit, de očisti senožeti, de bo imeu venci an buojši pardjelek sena. Če je bla senožet u jeseni pognojena, je trjeba sadá proč pograbiti na en kup use tiste reči, ki njeso segnile čez zimo. Trjeba je tud poglhat kartine, pograbiti listje an pobrati polomjene veje, ki ležijo razmetane. H tistemu djelu gre tud sjezanje garmovja, če se je čez ljeto preveč razrastlo.

Kdaj an kako gnojimo

Umetna gnojila (concini artificiali) imajo namjen dati drevju potrebno hrano, kar jo drevo narbuje nuca. Tuo je u času parve polovice ljetne rasti. U tistem času se odpjera cvetje an popje, se oplodi cvetje, se razvija listje an sadovi. Za dobar razvoj tistega je potrebno, de ima drevo u zemlji zadost nitratu.

Dušik je narbuojš dajat u formi čiliskega solitra an tuo parvikrat kajšnih 15 do 20 dni pred cvetenjem. Drugikrat se ga daje po oploditvi, de se razvije listje, tretjikrat mjesca junija, de se sadovi ljeuš razvijajo.

Fosforna an kalijeva gnojila je trjeba stresat zlo blizu korenin, zatuo se muorajo tista gnojila podkopat. Če se jih strese po površini zemlje, jih korenine ne muorejo ponucat. Tista gnojila se dajejo u jeseni, na rahlih zemljah pa zguoda na pomlad.

Umetna gnojila pa djelajo še buojš sadnemu drevju, če se jim doda tud hljeuski gnoj. Gnojnice an sredounjak se poliva po sadounjaku pozim, pozno u jeseni al zguodaj na pomlad. Tam kjer je zemlja zlo težka an zbita naj se nardi z željezno palco 50 do 60 centimetru globoké jame, de zemlja buj lahko požerja rjedko gnojilo. Tud umetna gnojila se lahko natresejo u tiste jame an takuo ušafa drevo hrano za več časa.

Drevesni karbolinej

Drevesni karbolinej je preparat, ki se ušafa iz katranskega olja, katjeremu se dodajo reči za amoliranje. Drevesni karbolinej se nuca za zimsko škropljenje sadnega drevja an za mazanje debela an debelih vej. Tuo je narbuojši preparat za uničiti sadne škodilice. Nuca se ga tud za uničiti mah an lišaje na drevju. Vjedat pa muorate, de se drevesni karbol-

nej ne smije nuca za škropljenje kar začne drevo zelenjeti, ker je tuo hud strup an požgá listje an zelene poganke. Sadno drevje, ki je bluo poškropljeno s tjem preparatom ušafa čisto lubje, ker karbolinej uniči mah an lišaje, jajčeca listnih uši an druge škodilice.

Navadne karbolineje se nuca u tjeilih koncentracijah za škropljenje: 1) Za

pečkato sadno drevje (hruške, jabolka) 8 do 12% od novembra do zelenja; 2) za koščičasto sadje (češnje, slive, čerješnje) 6 do 8% od novembra do konca februarja; 3) za breskve 4 do 5% od novembra do prvih dni marca.

Za mazanje debela an debelih vej nardite za kajšnih 30% močnejšo koncentracijo, samo par breskvah ne.

Vnetje vimena

Tisto boljezen vimena ušafa krava skuoz jamico u sesku. Umazani hljevi gníla stelja an umazano vime so narvečkrat uržuh, de se vname (inflamá) vime. Tud s karvjo se zanesejo lahko bacili na vime, a tuo samo takrat, če ima živina kajšno gnojno vnetje al pa, če je u hljevu kajšna nalezljiva boljezen, ku je silnauka al parkljevka (afta). Narvečkrat zbolejejo krave, dostikrat pa tud ovce an kozé.

Boljezen se pokaže zlo hitro. Ponavad zboleje samo 'dna četartina vimena. Prej ku se pokaže boljezen začne krava čuotat na tisti kraj, kjer jo boli vime. Če so pa vnete obedje četartine vimena, krava hodi razkoračano an zvezano. Navadno njema apetita an se ne pusti moust. Temperatura je povišana.

U začetku se vime na vitez ne kambjá, če se ga pa potípa se čuje, de je tarde an vroče. Buj poznó se oteklina poveča an koža zdebeleje. Narbuje vičen znak tiste boljezni pa je drugačno mljeko, ki ga je tud nimar manj. U začetku je mljeko armenkasto an vodeno, potlé pa ardečkasto an sjerasto. Nazadnje pa postane mljeko smardljivo an umazanorjave farbe.

Če boljezen ni huda, krava njema potlé kar ozdravi posledic. Če je pa boljezen huda, je pa malo trošta, de vime popounoma ozdravi. U vimenu se nardijo tarde kepe an takuo vime otardi an presahne.

Zadnje čase zdravijo tisto boljezen s penicilinom an sulfonamidnimi preparati (preparati sulfamidici). Sulfonamidni prašek se da kravi med namočene an čobró premješane otrobe. Če se da kravi tisto zdravilo preca, kar se parkaže boljezen, že u nekaj dneih ozdravi. Sulfonamidnega praška se da kravi parvi dan dvakrat po 20 do 30 gramu, tuo je približno 'dno do dvje pouni žlici, usakih 6 ur; drugi an tretji dan pa se da isto dozo samo enkrat na dan. Več ku tri dni praška ni trjeba dajat, ker če u tjem času ni pomagalo, tud potlé ne po-

maga. Tisto zaravilo je pa draguo an zatuo pride za buojš kup, če veterinar nardi kravi punturo penicilina.

Kokošje uši

Če imajo kokoši uši muorate najprej poskarbjet za čednost u kokošnjaku. Tisto djelo narbuojš nardite z lizolom al petrolejem al japneno vodo. Kokoš pa dizinfetjete takuo, de jo pustite, de se vaja po pjesku, katjeremu ste primješal malo praška (polvarja) DDT al zveplenega praška al tobačni prah. U farmaciji kupite tud prah pruot kokošnjim ušem an s tjem potresite kokoši usako jutro pod pjerjem.

Vitamin

Vitamins imajo u prehrani ljudi an živali posebno funkcijo brez katjerih ne bi mogli živjet. Poznamo več sort vitaminu, a narbuje važni so vitamin A, B1, B2, C, D, E.

Vitamin A je vitamin rasti, ki je zelo potreban posebno mladi živini. Če mlada živina njema zadost tistega vitamina ne raste, zgubi apetit an tud dlaka se ne lišči. Tist vitamin je u zelenih rastlinah, posebno u mladi paši an djetelji, dobrem senu, korenju, pomodorju, ovsu, sjerku, mljeku an ribjem olju. Slama an pleve imajo zlo malo vitamina.

Vitamin B1 varje živino pred živčnimi boljeznimi an boljeznijo beri-beri. Največ je tistega vitamina u žitu, moki, otrobih an senu. Prežvekovalci (krave, ovce, koze itd.) ga djelajo sami u prebaunem kanalu s pomočjo nekatjerih bakterij.

Vitamin B2 varje živali pred kožnimi boljeznimi an pomaga rast. Se ga ušafa u tistem fuotru ku vitamin B1.

Vitamin C djela pruot skorbutu, tuo je tisti boljezni, katjere zunanji znaki so: otjekanje zobnega mesa, izpadanje zob, krvavenje itd. Vitamin C je u usakem zelenem fuotru, krompirju, zejju, korenju, rjepl an sadju.

Vitamin D varje živino pruot kostnim

Za usakega nekaj

ALUMINIJASTA POSODA to spet ku nova, če jo prekuhate u vodi, katjeri ste dodal malo jabolčnih lupin.

FARBO NA SIPAH PROC SPRAVITE, če namočite madež s salnjakom (ammoniac). Kar se odmoči ga odstargajte z nožem an obrišite s cunjoo.

NERABNO BRITVICO (staro lametu) zatakните u sred tapona, ki vam bo nuca kot nožič za rjezanje sivou par obljkah.

Djelo u sadounjaku

Sadá je čas za zadnje zimsko škropljenje. Kar je drevo lepuo obrjevano, ga poškropite s 3 do 4% bordoško brozgo, katjeri primješate 1,5 kg škroplinega žvepla na usakih 100 litru vode ali pa s kajšnim drugim škroplilom. Sadá je tud čas, de pognojite sadnemu drevju. Za tisto djelo je zlo dobra gnojnica, katjeri dodaste malo superfosfata. Na 100 kvadratnih metru potrosite približno 10 kg superfosfata an zlíte almanj 300 litru gnojnice. Use dobro prekopajte za kajšnih 30 cm globoko.

S saditvijo mladih drevesc, posebno koščičastega sadja muorate končat, ker sili že u popje. Ne sadite dreves preveč globoko u zemljo. Vrat korenine, tuo je debela, naj bo približno 10 cm nad zemljo. Če boste cepili drevesa, muorate parpravit cepiče od narbuojših dreves an jih daržite do cepitve u mokrem pje-sku.

boljeznim (rahitis). Se ga ušafa u djetelji, senu, ribjem olju, jajčnem rumenjaku, mljeku an maslu.

Vitamin E brani živino pred ja'ovostjo an je u usakem fuotru, zatuo ga živini ne manjka.

Domača farmacija

Usak kmet, ki redi živino, bi muoru imjet nimar par rokah nekaj medižin an drugih parprau za dati živini parvo pomoč. Imjet bi muoru tele reči:

termometer za mjerit temperaturo, trokar, ki se ga nuca kar živino napenja, željezen obroč za odpjeranje ust, irigator za umivanje ran, krive škarje za striženje dlake na ran, en par porodniških varvi (debele 7 milimetru an 2 do 3 metre douge), obveze an ovato, sulfanilamid prašek za posipanje ran, bencin za dizinfekcijo ran, kafni šperit (spirito canforato), za masjeranje, ricinovo olje pruot zaprtju, grenko sol (solfato di sodjo al sal di kanal) pruot zaprtju), medicinsko oglje u prahu pruot driski, klorovo japo za dizinfekcijo an čisto brisačo an žajfo.

Use tiste reči daržite u tajšnem kraju, de boju par rokah kar jih buosta nuca. Narbuojš je imjet 'dno omarico an tam notar use skupaj spravljeno.

Kup na debelo

ZIVINA ZA ZAKOL

	po kg.
Krave	L. 189 do 200
Voli	» 215 » 230
Jenice	» 225 » 240
Teleta	» 370 » 420
Ovce	» 145 » 170
Koze	» 90 » 110
Jagnjeta	» 330 » 350
Praščiči	» 270 » 285

ZIVINA ZA REJO

	po glavi
Krave mlekarice	L. 133000 do 166000
Jenice breje	» 139000 » 165000
Praščiči do 20 kg.	» 4600 » 6500

PERUTNINA - ZAJCI - JAJCA

	po kg.
Kokoši	L. 580 do 650
Piščanci (polli)	» 580 » 700
Race	» 500 » 550
Purani (dindije)	» 490 » 530
Gosi (oche)	» 450 » 500
Zajci	» 260 » 275

ZITARICE

	po kuintalu
Pšenica	L. 7000 do 7150
Sjerak	» 4400 » 4500
Pšenična moka (0)	» 9250 » 9400
Sjerkova moka	» 5400 » 5500
Otrobi (semola)	» 2900 » 3050

GRADBENI LES

	po kubičnem m.
Bukovi hlodi	L. 15500 do 16000
Orjevovi hlodi	» 19000 » 20500
Čerješnovi hlodi	» 18000 » 19000
Smrkjovi hlodi	» 16500 » 18000
Jesenovi hlodi	» 18500 » 21000

DRVA

	po kuintale
Bukova drva	L. 725 do 800
Mehka drva	» 500 » 550
Ogjele	» 2850 » 3000

SADJE AN ZELENJAVA

	po kg.
Korenje	L. 30 do 50
Zelje	» 20 » 35
Karjola	» 40 » 50
Fižol	» 150 » 250
Krompir	» 25 » 35
Jabolka	» 20 » 50
Hruške	» 40 » 80

SER AN MASLO

	po kg.
Ser do 2 mjesca star	L. 520 do 550
Ser čez 2 mjesca star	» 620 » 700
Mlekarniško maslo	» 960 » 1050
Domače maslo	» 820 » 850

MENJAVA DENARJA

Zlata šterlina	L. 6300
Napoleon	» 5100
Dolar	» 628
Šterlina karta	» 1650
Švicarski frank	» 147
Belgijski frank	» 12,25
Francoski frank	» 1,58
Avstrijski šiling	» 23,50

Odgovorni urednik: Tedoldi Vojmir
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

Ljudska pravca: Kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima!

Psa Miki in Muki najdeta na cesti velik kos mesa. Razveselita se dobre pečeni-

ke, a nazadnje se prepirata, ker Miki ne zaupa Mukitu in Muki ne Mikitu, da bi

kos pravično razdelil. Kmalu nato srečata črna mačka in ga prosita, naj on

pravično razdeli meso. Maček ju povede k lisici, ki je imela tehtnico in tam pre-

reže kos na približno dva enaka dela. Toda kosa nista enaka in zato je treba

uravnovesiti tehtnico. Maček odgrizne težji kos, a sedaj je drugi kos težji od

prvega in ga zopet nekoliko odgrizne. Toda tehtnica se nikakor neče naravnati

in zato maček pridno odgrizuje meso. Miki in Muki jezno gledata to početje in

napadeta mačka. Medtem ko psa tečeta za mačkom, lisica pograbí oba ostanka

mesa in se smeje rekoč: »Kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima!«